

Unibertsitateko kulturaz

Karlos Santamaria

Asko mintzatzen da, egungo egunean, Euskal Unibertsitate delakoari buruz. Baina, zer da Euskal Unibertsitatea?

Euskaldun askorentzat, Euskal Unibertsitatea, Euskal Herrian dagoen unibertsitatea da.

Niretzat, berriz, Euskal Herrian egotea ez da nahikoa. Nire ustez, egote huts horrek ez du zilegi Euskal Unibertsitate izena erabiltzea. Terminologia egoki batetan, holako unibertsitateari «Euskal Herriko Unibertsitate» izena edo, nire adiskide batek txantzetan esan ohi duen bezala, «Euskal Herriango Unibertsitate» izena eman beharko litzaioke.

Nahiz eta «Euskal Herriko Unibertsitatea» gure herriaren etorkizunerako oso onuratsua izan (hau ez du inork ukatzen, gauzak alde praktikotik hartuz gero behintzat), hori Euskal Unibertsitatea ez dela *opportune et importune* esango dut nik, izen-truke horretan arrisku handia ikusten bait dut.

Bi kontzeptu horien arteko desberdintasuna azaltzen saiatuko naiz artikulutxo honetan.

Gaia behar den bezala erakusteko, nolana hiko unibertsitatearen xedeak zeintzu diren jakin behar da lehenik.

Hortaz, ordutik honera hamaika aldaketa izan bada ere, baliorduna omen da oraindik Ortega y Gasset jaunak 1931. urtean egindako proposamendua. Proposamendu honen arauera, hiru dira unibertsitatearen helburuak.

Lehenengoa: kulturaren mandatua gizaldi berrietara helaraztea.

Bigarrena: gizarteak behar dituen goi mailako profesionalak eskolatu eta titulaztea.

Hirugarrena: zientzi bilakuntzarako ikertzaile berriak edukatu eta trebetzea.

Beraz, Euskal Unibertsitatearen helbururik nagusiena, kulturaren mandatua euskal gizaldi berrietara helaraztea dela onartuko dugu. Baina zer nolako kultur mandatua? Hontaz da gure kezka.

Jakina denez, kulturaren definizio eta mugatze asko utzi digu Maisuak bere entsegu jorietan zehar.

«Cultura es labor; hacer cosas humanas»... «Cultura es creación de pasiones nuevas y de ideas nuevas»... «Cultura es pasión de sí mismo»... «Cultura es repertorio de convicciones íntimas». «Sistema de ideas vivas». «Catálogo de actitudes ante la vida»... «Cultura es ansia de permanecer»... «Cultura es resolución de contradicciones». «Cultura es aparato de facilidades frente a la existencia»... «Cultura es agitar los brazos ante la propia pérdida»...

Eta abar, eta abar; aipatzen ez genuke sekula bukatuko.

Berehala ikusten denez, kulturari buruzko Ortégaren pentsaera guztiz gainditurik dago, gaurko egunean. Arras atzeraturik gelditu dela esan daiteke, haren kontzeptuak, gure gaurko sozial mentalitatetik urruti dagoen intelektual-individualismo batetara makurtzen bait dira.

Ortega liberal handi bat zen, eta haren pentsaera orduko Espainiako ideologia liberalari loturik zegoen. Pentsaera horren individualismoaz konturatzeko, nahikoa da aipatu ditugun fraseak berrirakurtzea. Gaurko egunean, ordea, kulturarekiko kontzeptuek sozialak izan behar dute, ala ez dira izan.

Dena den, Ortégak ez gaitu zalantzatik ateratzen; hau da, ez digu argi eta garbi esaten, unibertsitateak belaun berriei eraman behar dien kultur mandatua hori zertan datzan edo zertan etzan beharko lukeen.

Bi aldetatik ikusten dut nik unibertsitateko kultura. Alde batetik, kultura orokor bezala. Bestaldetik, kultura herritar bezala.

Humanitate osoak, mendez mende, belaunik belaun, bildu duen esperientzia eta jakintza guztia deitzen dugu kultura orokorra. Zientzia, ederti eta teknika guztien multzo hori ez da herri jakin baten etorkia, Gizadi osoarena baizik.

Kultura berezia, haatik, herri jakin baten kultura da. Haren hizkuntza, haren bizi-moldeak, haren ohiturak eta usteak. Herri honek munduaz eta biziaz duen interpretazio berezia.

Ez uste izan, ordea, kultura berezi bat kultura orokorraren zati bat denik. Gai honetaz, sujetu-objetu dialektika famatua sar-tzen da, nonbait, nolana hiko kultura bi aldeetatik ikus daiteke eta.

Kultura unibertsalak kanpotik ikusi behar du, nahi eta nahiez, herri jakin baten errealitatea: objektu bezala, alegia.

Haatik, herri horren kultura bereziak barnetik bezala ikusten du errealitate hori berori, hori ezagutzea bere burua ezagutzea duenez gero.

Har dezagun, esate baterako, edozein hizkuntzaren esenplua. Inork ez du ukatuko, hizkuntza hori kultura unibertsalaren eza-gutza-objetua denik. Jakintza orokorrak hamaika gauza esango digu hizkuntza horri buruz, bai linguistikaren aldetik, bai soziologiaren aldetik, eta abar; baina beti kanpotik, azaletik, lekoretik.

Aldiz, hizkuntza horri dagokion kultura bereziaren aldean, oso beste gauza bat da, hizkuntza kultura horren osatzaile esen-ziala denez gero.

Nola hizkuntza pentsaeraren erreminta nagusia den, hizkuntza ez da ezagutzaren objektu huts bat; aitzitik ezagutzaren sujetua ere bada.

Adibidez, Salamanca edo Tokioko unibertsitateetan irakats daiteke euskara, beste nolana hiko hizkuntza bat bezala, hots, kul-tura unibertsalaren ezagutza bat bezala. Baina ezagutza hau ez da sekula Amezketako bertsolariak duen euskararen ezagutza bera izango, zeren, bertsolari horren kasuan, ezagutzailea guztiz mur-gildurik bait dago bere ezagutzaren objektuan bertan.

(Oroitaraz dezagun Gabriel Marcel pentsalariak agertutako *problème* eta *mystère* kontzeptuen arteko berezitasuna. Terminologia honen arauera, misterioaren kasuan ezagutzailea misterioan bertan sarturik dago; ez, ordea, problemaren kasuan).

Beraz, kultura unibertsala eta herri baten kultura bereziaren arteko diferentzia ez datza kantitatean; zerbait esentziala da.

Kultura unibertsalak ez du inoiz kultura berezi bat ordainkatuko. Historiaren Erroma ez da sekula erromatarrek bizi izan

zuten Erroma bera izango. Antropologoek deskribatzen duten kultura papua ez da sekula papua herriak bizi egiten duen kultura bera izango, indijenarentzat kultura hori biziaren muina bait da.

Espainiako intelektual gehienek ez dute honelako berezitasunen beharrik sentitzen —hau da, hain zuzen ere, Ortega y Gasset jaunari gertatzen zitzaiena—; horientzat bi gauzak —kultura unibertsala eta kultura espainola, alegia— bat bera dira eta. Horiek, espainolek, ez dute problemarik izaten, kultura unibertsala espainolez ikasten dutenez gero. Baina euskaldun jator batek euskal kultura, euskal literatura, euskal pentsaera espainolez ikasi behar izatea, *contradictio in terminis* iduritzen zaigu. Honelako gertaera, trajeria kultural bat dela esan daiteke, nahiz eta euskaldun asko hortaz konturatu ez.

Hau da gure diglosia delakoaren egiazko trajeria. Eta gure herria ez da hortik aterako, egiazko euskal unibertsitate bat ukan arte.

Irakurle argi eta zorrotzak erraz ulertuko du zeinen diferentzia handia dagoen, Euskal Herriko unibertsitatea eta euskal unibertsitatea direlakoan artean.

Lehenengoak, kultura unibertsala emango dio gure herriari, erdaraz bada ere. Alde horretatik, guztiz beharrezkoa dugu gaurregun eta —euskara dagoeneko egoeran— luzaro ere ukamen dugu beharrezko. Etor bedi, beraz, lehenbaitlehen, Euskal Herriko Unibertsitatea, unibertsitate ona, modernua eta ongi antolatua izatekotan.

Baina, esan berri dugun bezala, euskal kultura diglosiazko egoeratik ateratzeko, euskal unibertsitate bat behar dugu, euskal kultura euskaraz irakats dezana eta haren *alma mater* izan dadina. Beste arazo bat da hau ere, eta garrantzi handikoa.

Ez dezagun ahantz, mesedez.

K. S.

SOBRE LA UNIVERSIDAD Y LA CULTURA

Es fundamental la distinción entre la Universidad en el País Vasco y la Universidad Vasca. Ello se patentiza particularmente en la relación entre la Universidad y una de sus finalidades fundamentales, que es la transmisión de la cultura a las nuevas generaciones, siguiendo a Ortega y Gasset.

Pero la cultura tiene hoy sentido social, en contra de la concepción li-

beral-individualista de Ortega y Gasset. ¿Cuál es entonces la cultura que debe transmitir la Universidad?

La cultura que transmite la Universidad debe ser universal, por una parte, y popular, por otra. Son dos aspectos de la misma cultura. La cultura universal ve desde fuera como un objeto la cultura particular; pero para el que vive en la cultura particular, ésta es el sujeto de su propio conocimiento.

Eso mismo ocurre con la lengua: ésta puede ser objeto de estudio del lingüista, pero cuando se trata de la propia lengua, es el sujeto de la cultura propia. Un español capta su cultura universal desde el sujeto de su propia lengua; pero para el vasco existe una contradicción cuando tiene que apropiarse de su propia cultura vasca desde una lengua extraña.

Para salir de esta contradicción de diglosia es necesario crear la Universidad propiamente Vasca, junto a la Universidad del País Vasco.

SUR L'UNIVERSITE ET LA CULTURE

La distinction entre l'Université au Pays Basque et l'Université Basque est fondamentale. Cela est démontré en particulier dans le rapport entre l'Université et une de ses finalités primordiales comme c'est la transmission de la culture aux générations nouvelles, d'après Ortega y Gasset.

Mais la culture a un sens social, par opposition à la conception libéro-individualiste d'Ortega y Gasset. Quelle est donc la culture que l'Université doit transmettre?

Elle doit être une culture universelle, d'un côté; et populaire, de l'autre. Ce sont deux aspects de la même culture. La culture universelle voit la culture particulière dès l'extérieur comme un objet; mais pour celui qui vit dans cette culture particulière, celle-ci est le sujet de sa propre connaissance.

Il en est de même avec la langue: elle peut être l'objet d'étude du linguiste, mais quand il est question de la propre langue, la langue est le sujet de la propre culture. Un espagnol, par exemple, capte sa culture universelle à partir du sujet de sa propre langue; mais il en est autrement pour le basque: il y a une contradiction quand il est obligé de s'approprier de sa propre culture basque à partir d'une langue étrangère.

Pour sortir de cette contradiction de «diglossie», il est nécessaire de créer l'Université proprement Basque, à côté de l'Université du Pays Basque.